

Het verschijnen en ontdekken van een nieuwe soort in ons land blijkt in de literatuur vaak te worden gekoppeld aan de algemene klimaatverandering in West-Europa. Maar bewijzen daarvoor ontbreken even vaak. Het feit dat Nederland aan zee ligt, heeft daarentegen een duidelijkere relatie, want die zee blijkt statistisch de grootste bron te zijn van nieuwe soorten. Deze keer over de knorrepos, de maanvis en de rivierprik, alle met hun eigen verhaal.

Gevonden & verloren (8)

De zee als eindeloze bron van nieuwe soorten

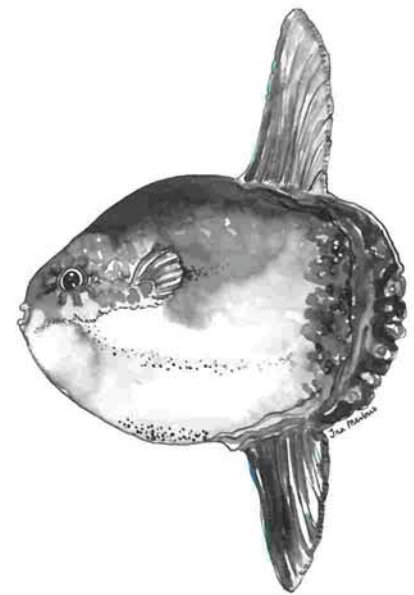
Veel mediaspektakel in januari jongstleden over een vermeende nieuwe vissoort. Eerst kwam het bericht dat afgelopen oktober in het Noordzeekanaal bij IJmuiden twee jonge exemplaren van de *Micropogonias undulatus* waren gevangen. De vis werd ook op radio en televisie gepresenteerd, compleet met de knorrende geluiden die hij bij aanraken maakt door zijn zwemblaas aan te spannen. Vanwege die geluiden en omdat hij op de baarsachtige pos lijkt, is hij knorrepos gedoopt, door onderzoekers van het RIVO, het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek. Het is een echte Amerikaanse soort die vooral langs de kust van Noord-Amerika leeft, van Nova Scotia tot aan de Golf van Mexico. Onwaarschijnlijk is dat de 'Atlantic croaker' als bodemvis de Atlantische oversteek zwemmend heeft gemaakt. Mogelijk is de vis meegelift in het ballastwater van zeeschepen. Maar de knorrepos bleek al snel toch niet zo nieuw voor Nederland te zijn. Een garnalenvisser had bij Lauwersoog al in september 2003 de soort aangetroffen en die afgeleverd bij de Stichting Natuurschool in Groningen. En het vreemde is dat de vondst destijds keurig bij het RIVO was gemeld, hetgeen door het RIVO ook werd toegegeven.

In de eerste twee weken van dit jaar zijn maar liefst tien jonge maanvissen (*Mola mola*) op onze kust aangespoeld. Martien van Oijen, conservator van de afdeling Vissen van Naturalis in Leiden, vond het aantal uitzonderlijk en sprak van een invasie. Want normaal is dat er een of twee per jaar aanspoelen en tussen 1980 en 1989 is zelfs geen enkele melding bekend. De eerste maanvis dit jaar werd op de Wassenaarse Slag gevonden. Later volgden exemplaren bij Neeltje Jans in Zeeland, bij Scheve-

ningen en Zandvoort en op Terschelling en Vlieland. De oorzaak van het aanspoelen is nog onbekend, misschien dat de laatste warme winter er iets mee te maken heeft en werden ze het slachtoffer van hogere temperaturen. Want maanvissen horen niet thuis in onze te koude wateren. Het zijn echte vissen van tropische en gematigde zones in de oceaan. Een maanvis, die een zijdelings sterk samengedrukt lichaam heeft, kan in volgroeide staat een lengte van drie meter bereiken en ruim tweeduizend kilo wegen. Naturalis heeft een aantal exemplaren en de grootste is 2,30 meter lang. Die werd in 1889 op het strand van Ameland gevonden en is toen met paard en wagen naar Leiden vervoerd.

De primitieve rivierprik (*Lampetra fluviatilis*) komt in grote delen van het land voor en sinds de jaren tachtig verschijnt hij, door verbetering van de waterkwaliteit en het aanleggen van vistrappen naast de stuwen, op plaatsen waar hij nooit eerder werd gezien. Daardoor is de soort onlangs van de Rode Lijst van bedreigde diersoorten afgevoerd. Nieuw is dat hij zich nu ook permanent in Drenthe heeft gevestigd, gelet op enkele jaarlijkse waarnemingen in de Drentsche Aa. En nieuw is ook dat onderwaterfotograaf Willem Kolvoort de rivierprik als eerste wist te fotograferen, in diezelfde Drentsche Aa en ondanks het troebele water. Een fotoprimeur van een paarijpe rivierprik stond in *NRC Handelsblad* van 13 januari 2005.

De rivierprik lijkt op een kleine paling, maar is daarvan duidelijk te onderscheiden door de kenmerkende zeven kieuwoeningen achter het oog. Vanwege die zeven openingen, het oog en het neusgat boven op de kop wordt hij ook wel 'negenooig'

Maanvis
TEKENING: INA MARBUS

genoemd. De levenscyclus van een rivierprik voltrekt zich deels in zee, deels in rivieren. Hij start als blinde larve in de bodem van beken en rivieren en na vier tot vijf jaar ondergaat hij een gedaanteverwisseling: hij krijgt ogen en de bek vormt zich om tot een zuignap met scherpe tandjes. Dan trekt hij naar zee om te parasiteren op allerlei zeevissen door zich vast te zuigen en bloed en spierweefsel te eten. In het zevende jaar wordt de rivierprik geslachtsrijp, de tanden worden stomp, hij eet niet meer en in het najaar trekt hij de rivieren in naar de paaiplaatsen in de bovenlopen, vaak honderden kilometers van de kust verwijderd. In de Drentsche Aa werden in 1997 de resten van voordien, dat zijn doorwaadbare plaatsen waar de bodem met stenen is verstevigd, met nieuwe veldkeien hersteld om het waterpeil te verhogen. Onbedoeld werden daarmee geschikte paaiplaatsen voor rivierprikken gecreëerd. In april 2001 ontdekte Arjen de Vroome van Staatsbosbeheer voor het eerst paarijpe rivierprikken in zijn fuik tijdens het inventariseren van de visstand in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Arjen de Vroome tipte Willem Kolvoort, zodat er nu foto's van rivierprikken zijn, de eerste echt in het wild gemaakte.

Een echte visser ben ik nooit geweest, maar voor nieuwe soorten is de zee een onuitputtelijke en daarom onontkoombare bron.

Joost Kazus is voorzitter van de Commissie Juridische Zaken van de KNNV.

Literatuur
VOORMOLEN, S. (2005), De rivierprik is terug. *NRC Handelsblad* (Achterpagina), 13 januari 2005.